

בס"ד, יום ערב שב"ק תזריע תשפ"ד

וכעין זה כתב האור החיים הק' בספרו ראשון לציון (סימן רמ ס"א) וז"ל: ולעולם אם אביו רשע פשיטא דלא בלבד שלא יעשה דבריו לעבור על דברי תורה, אלא דצריך למונעו ולבזותו עד דמימנע, ואדרבא זהו כבודו, וכעין זה אשכחן בהזקיהו דגירר עצמות אביו כו', והוסיף שגם להכותו מותר, ומה שאמרו בגמרא (סנהדרין דף פה ע"ב) אין הבן נעשה שליח לאביו להלקותו, היינו כעונש על העבירה שכבר עבר, והמלקות הוא תיקון וכפרה לאב לא יעשה הבן שליח לזה, אבל למונעו מלעבור ודאי יישר חיליה.

לסיכום: מותר לזרוק סיגריה מהפה של אביו בשבת.

גנב כסף מתייר, האם ישיבנו בשבת

כשהתייר יסע למקומו מיד במוצאי שבת

שאלה. מה דינו של אדם שגנב כסף מתייר, ויכול להחזיר לו את המעות בשבת, ואם לא יחזיר לו, התייר יסע למקומו ולא יוכל להשיב לו, האם מותר לגנב להשיב את הכסף בשבת?

תשובה מצוה להשיב את הגנבה ואפילו בשבת, ויעשה את זה בשינוי.

נימוקים: ההתעוררות תשובה (ח"ד שיר מעון לפרשת ויקרא) דן בכעין שאלה זו, וכתב שמותר לעבור על איסור טלטול מוקצה כלאחר יד, ולהשיב את הגזילה מלהשאיר את הגניבה בידו, כי איסור טלטול מוקצה כלאחר יד התירו במקום פסידא, דהוי שבות דשבות במקום מצוה, ומצינו בשו"ע (סימן שז ס"ה) דשבות דשבות במקום מצוה יש להתיר. ויעוין עוד במשנ"ב (סימן שא ס"ק קכ ובבאו"ה ד"ה אם) וז"ל מותר במקום פסידא להוציא המעות שלא כדרך הוצאה, עיי"ש. ולהשיב גזילה נחשב למקום פסידא. ומצינו שגם בשביל צער בעלי חיים מותר לעבור על מוקצה, כמבואר בשו"ע (סימן שה סעיף יט), ומבואר בחזו"א (סימן לז כז) שאם עבר על איסור שהיה והשהה תבשיל על האש שלא כדין מותר לעבור על איסור מוקצה ולהסיר את התבשיל מהאש כדי למנוע חטא, עיי"ש.

ומוסיף ההתעוררות תשובה סניף נוסף להקל להחזיר את הגזילה דחיישנן שמא יתגבר עליו יצרו ולמוצ"ש לא ישיב, עיי"ש.

והנה לכתחילה עדיף להחזיר ע"י נכרי, ואם אין נכרי אפשר להקל בדחיפה ברגליו, עפ"י דברי הביאור הלכה (סוף סימן רסו). ואם הכסף נמצא בכיסו של הגנב והולך בכרמלית, ילך פחות פחות מד' אמות וכשיגיע לחדרו של התייר יזרקנו כלאחר יד, כמבואר בביאור הלכה שם.

והנה נאמר במסכת פסחים דף ו ע"א שאם מוצא חמץ במועד כופה עליו את הכלי, וכתב המשנ"ב (סימן תמו סק"ז) שנהגו לכפות כלי ולא לבער את החמץ ביו"ט אפילו ע"י שבות דשבות כגון להשליך את החמץ לנהר ע"י עכו"ם, אפילו שמעיקר הדין זה מותר. אך נראה שאין זה דומה לנידוננו דבחמץ אם רוצה לבער את החמץ, ואינו עושה כן בגלל איסור דרבנן תו לא עובר על איסור של ב"י, ועוד דיש חשש שהגוי לא יפורר החמץ כדינו, כמבואר במג"א (שם סק"ב) יעו"ש, משא"כ בגזילה, כל רגע שאינו משיב את הגזילה הרי שנשאר בידו האיסור של לא תגזול.

לסיכום: מצוה להשיב את הגנבה ואפילו בשבת ויעשה את זה בשינוי משום שהכסף הוא מוקצה בשבת.

האם מותר לבן לזרוק סיגריה מהפה של אביו בשבת

שאלה. אבי מכור לעישון והוא אדם מאד חולה [סכרת ומושתל כליה] ולדעתו כמו שמותר לחולה שיש בו סכנה לאכול ביום כיפור, כך מותר לחולה שיש בו סכנה לעשן בשבת, כי הוא נזקק לכך מאד. וכמה שניסיתי להסביר לו שיש הבדל גדול ביניהם לא הצלחתי.

יש לי רק עצה אחת, לקחת לו את הסגריה מהיד ולזרוק אותה.

השאלה היא האם מותר לי לעשות זאת, שהרי אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, והסיגריה בשבת היא מוקצה, וכי מותר לי לעבור על מוקצה כדי להציל את אבי מחילול שבת?

תשובה. מותר להוציא לאביו את הסגריה מפיו ובכל מקרה יזהר שדבר זה יהיה באופן שיהיה כמה שפחות בזיון לאביו.

נימוקים: לכאורה אסור, וכמו שמצינו בשבת (דף ד ע"א) שאסור לרדות את הפת, כדי להציל את חברו מאיסור אפיה, ואם אסור רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה, כל שכן שאסור לטלטל מוקצה, וכמו שכתב הגאון ר' ישראל מסלנט זצ"ל (בספר אבן ישראל עמוד פא) שנסתפק בהניח קדירה שיש בה בשר בחלב בערב שבת, אם מותר לסלק את הקדירה קודם שיבא לידי בשר בחלב. ורצה לפשוט את הספק מהא דהתירו לו עצמו לסלק את הפת, כדי שהוא לא יעבור על איסור אפיה, וכתב שאולי מוקצה חמור יותר, ולא התירו.

וייתכן שבענינו מותר, ששם ברדיית הפת, כבר עשה את מעשה המלאכה, רק שעדיין לא עבר על האיסור, מה שאין כן בעישון שעדיין לא עבר על האיסור, אולי מותר, ואולי זה דומה למה שכתב בשו"ע (סימן שלד ס"ב) ובמשנ"ב (סק"ו) שחז"ל התירו איסור מוקצה כדי שלא יבא לכבות את האש, ואף ששם מייירי שהתירו לו כדי שהוא לא יעבור על איסור, מכל מקום אולי גם כשאביו יעבור הרי זה כאילו הוא עובר שהרי יש לו ערבות שיהודי לא יעבור על איסור.

אולם בלאו הכי נראה שמותר, שכתב הריטב"א (עירובין דף לב ע"ב) שמה שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, היינו שלב"ד אין לומר כן, אלא אם כן הוא עושה מעצמו. כלומר שלאדם עצמו בוודאי מותר לעבור על איסור קל כדי להציל חברו מאיסור חמור ורק שב"ד אין אומרים לו כן, והכא בוודאי ניהא לבן לעבור על איסור מוקצה כדי להציל את אביו מאיסור דאורייתא, שהרי הוא מסכן את גופו ונפשו באיסור מחלליה מות יומת, והבן יזכה אותו בכל שומר שבת מחללו. [ויעוין מה שכתב בזה הריטב"א בקידושין דף ט ע"א].

הצעת את השאלה לפני גיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ושאלתי אותו מה היה אילו הבן לא היה יכול להוציא את הסגריה מפי אביו רק על ידי מכה בפניו, והיה שובר לו שיניו, וגם היה יורד דם מאפו, שבוה מתחייב משום מכה אביו, האם מותר לו לעשות כן, והשיב גיסי שליט"א בוודאי שמותר, שהרי זה הצלה ולא הכאה.

אמרתי לו אולי אפשר להביא ראייה לדבריו, שאסור לחסום שור בדישו, ואמרה הגמרא בבבא מציעא (דף צ ע"א) שאם האוכל קשה לה, ומשלשלת כתוצאה מכך, אין בכך איסור, גם כאן אין זה הכאה, אלא זה לטובתו להצילו ממיתה, והרי זה כרופא שבא להציל את אביו, שמותר לו לטפל באביו אם אין אחר.

השיב גיסי, הראיה היא נכונה, אבל אין צריך ראיות, זה פשוט שיכול להכותו, ונראה בכונתו, שאת הראיה אולי אפשר להפריך, אבל כאן הדין פשוט ואין צריך ראיות.